

HOTĂRÂREA CURȚII
20 septembrie 2001^{*}

Rudy Grzelczyk
împotriva
Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, formulată de Tribunal du travail de Nivelles)

„Articolele 6, 8 și 8a din Tratatul CE (devenite, după modificare, articolele 12 CE, 17 CE și 18 CE) – Directiva 93/96/CEE a Consiliului – Dreptul de ședere al persoanelor aflate la studii – Legislație națională care garantează o alocație minimă de subzistență, denumită „minimex“, numai resortisanților, persoanelor care beneficiază de aplicarea Regulamentului (CEE) nr. 1612/68, apatrizilor și refugiaților – Student străin care și-a asigurat cheltuielile de întreținere în timpul primilor ani de studiu”

Cauza C-184/99

În cauza C-184/99,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 234 CE, de către Tribunal du travail de Nivelles (Belgia), pentru pronunțarea, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe, între

Rudy Grzelczyk

și

Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve,

unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolelor 6, 8 și 8a din Tratatul CE (devenite, după modificare, articolele 12 CE, 17 CE și 18 CE), precum și a Directivei 93/96/CEE a Consiliului din 29 octombrie 1993 privind dreptul de ședere al persoanelor aflate la studii (JO L 317, p. 59),

CURTEA,

compusă din domnii G. C. Rodríguez Iglesias, președinte, C. Gulmann, M. Wathelet și V. Skouris, președinți de cameră, D. A. O. Edward (raportor), P. Jann, L. Sevón, R. Schintgen și doamna F. Macken, judecători,

avocat general: domnul S. Alber,

grefier: doamna D. Louterman-Hubeau, șef de departament,

---

^{*} Limba de procedură: franceza.

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

- pentru Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve, de către B. Liétar, avocat,
- pentru guvernul belgian, de doamna A. Snoecx, în calitate de agent, asistată de C. Doutrelepont și M. Uyttendaele, avocați,
- pentru guvernul danez, de domnul J. Molde, în calitate de agent,
- pentru guvernul francez, de doamnele K. Rispal-Bellanger și C. Bergeot, în calitate de agenți,
- pentru guvernul portughez, de domnul L. Fernandes și doamna A. C. Pedroso, în calitate de agenți,
- pentru Guvernul Regatului Unit, de doamna R. Magrill, în calitate de agent, asistată de domnii P. Sales și J. Coppel, Barristers,
- pentru Consiliul Uniunii Europene, de doamna E. Karlsson și domnul F. Anton, în calitate de agenți,
- pentru Comisia Comunităților Europene, de domnul P. van Nuffel, în calitate de agent,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale guvernului belgian, reprezentat de C. Doutrelepont, ale guvernului francez, reprezentat de doamna C. Bergeot, ale Guvernului Regatului Unit, reprezentat de domnul K. Parker, QC, ale Consiliului, reprezentat de doamna E. Karlsson, precum și ale Comisiei, reprezentată de doamna M. Wolfcarius și domnul D. Martin, în calitate de agenți, în ședința din 20 iunie 2000,

după ascultarea concluziilor avocatului general, prezentate în ședința din 28 septembrie 2000,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin Hotărârea din 7 mai 1999, primită de Curte la 19 mai 1999, Tribunal du travail de Nivelles a adresat, în temeiul articolului 234 CE, două întrebări preliminare privind interpretarea articolelor 6, 8 și 8a din Tratatul CE (devenite, după modificare, articolele 12 CE, 17 CE și 18 CE), precum și a Directivei 93/96/CEE a Consiliului din 29 octombrie 1993 privind dreptul de ședere al persoanelor aflate la studii (JO L 317, p. 59),

2 Aceste întrebări au fost adresate în cadrul unui litigiu între domnul Grzelczyk și Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve (denumit în continuare „CPAS”) în legătură cu decizia acestuia din urmă de a-i retrage dreptul la plata alocației minime de subzistență (denumită în continuare „minimex“).

Legislația comunitară

3 Articolul 6 primul paragraf din tratat prevede:

„În domeniul de aplicare a prezentului tratat și fără a aduce atingere dispozițiilor speciale pe care le prevede, se interzice orice discriminare exercitată pe motiv de cetățenie sau naționalitate”.

4 Articolul 8 din tratat prevede:

„(1) Se instituie cetățenia Uniunii.

Este cetățean al Uniunii orice persoană care are cetățenia unui stat membru.

2. Cetățenii Uniunii se bucură de drepturile și au obligațiile prevăzute de prezentul tratat.”

5 Articolul 8a din tratat este formulat după cum urmează:

„(1) Orice cetățean al Uniunii are dreptul de liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, sub rezerva limitărilor și condițiilor prevăzute de prezentul tratat și de dispozițiile adoptate în vederea aplicării sale.

(2) Consiliul poate adopta dispoziții menite să faciliteze exercitarea drepturilor menționate la alineatul (1); cu excepția cazului în care prezentul tratat dispune altfel, Consiliul hotărăște în unanimitate la propunerea Comisiei și după obținerea avizului conform al Parlamentului European.”

6 Al patrulea considerent din Directivele 90/364/CEE a Consiliului din 28 iunie 1990 privind dreptul de ședere (JO L 180, p. 26) și 90/365/CEE a Consiliului din 28 iunie 1990 privind dreptul de rezidență al persoanelor angajate și al celor care exercită activități independente, care și-au încetat activitatea profesională (JO L 180, p. 28), precum și al șaselea considerent din Directiva 93/96 – care a înlocuit, în esență, Directiva 90/366/CEE a Consiliului din 28 iunie 1990 privind dreptul de ședere al persoanelor aflate la studii (JO L 180, p. 30), anulată de Curte (Hotărârea din 7 iulie 1992, Parlamentul/Consiliul, C-295/90, Rec., p. I-4193) – indică faptul că beneficiarii acestor directive nu trebuie să devină o povară nerezonabilă pentru finanțele publice ale statului membru gazdă.

7 În conformitate cu articolul 1 din Directiva 93/96:

„Pentru a stabili condițiile destinate să faciliteze exercitarea dreptului de ședere și în vederea garantării accesului la formare profesională, fără discriminare, pentru un resortisant al unui stat membru care a fost acceptat să urmeze un curs de formare profesională în alt stat membru, statele membre recunosc dreptul de ședere oricărui resortisant al unui stat membru aflat la studii, care nu beneficiază de acest drept în temeiul altor dispoziții ale dreptului comunitar, precum și pentru soțul/soția acestuia și pentru copiii aflați în întreținere, atunci când resortisantul aflat la studii asigură autoritățile naționale competente, printr-o declarație sau printr-un mijloc alternativ cel puțin echivalent ales de acesta, că dispune de suficiente resurse pentru a nu deveni o povară pentru sistemul de asistență socială din statul membru gazdă pe durata șederii lor, cu condiția ca acesta să fie înscris într-o instituție de învățământ recunoscută cu scopul principal de a urma un curs de formare profesională și să aibă o asigurare de boală împotriva tuturor riscurilor în statul membru gazdă.“

Legislația națională

8 Articolul 1 din Legea din 7 august 1974 de instituire a dreptului la o alocație minimă de subzistență (*Moniteur belge* din 18 septembrie 1974, p. 11363) prevede:

„1. Orice cetățean belgian care a ajuns la vârsta majoratului, care are reședința efectivă în Belgia și nu dispune de resurse suficiente și nu este în măsură să își procure aceste resurse fie prin eforturi personale, fie prin alte mijloace, are dreptul la o alocație minimă de subzistență.

Regele stabilește ceea ce trebuie să se înțeleagă prin reședință efectivă.

Același drept este recunoscut minorilor considerați majori în urma căsătoriei, precum și persoanelor necăsătorite, care au în grijă unul sau mai mulți copii.

2. Regele poate, prin decret adoptat în Consiliul de Miniștri, să extindă aplicarea prezentei legi, în condițiile stabilite de acesta, la alte categorii de minori, precum și la persoanele care nu dețin cetățenie belgiană.”

9 În temeiul articolului 1 din Decretul regal din 27 martie 1987 (*Moniteur belge* din 7 aprilie 1987, p. 5086), care extinde domeniul de aplicare a Legii din 7 august 1974 la persoanele care nu dețin cetățenie belgiană:

„Domeniul de aplicare a Legii din 7 august 1974 de instituire a dreptului la o alocație minimă de subzistență este extins la următoarele persoane:

1° cele care beneficiază de aplicarea Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 al Consiliului Comunităților Europene din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității;

2° apatrizii care intră sub incidența Convenției privind statutul apatrizilor, semnată la New York la 28 septembrie 1954 și aprobată prin Legea din 12 mai 1960;

3° refugiații în sensul articolului 49 din Legea din 15 decembrie 1980 privind accesul pe teritoriul belgian, reședința, stabilirea și expulzarea străinilor.”

Acțiunea principală și întrebările preliminare

10 În 1995, domnul Grzelczyk, de cetățenie franceză, a început studiile universitare de educație fizică la Universitatea Catolică din Louvain-la-Neuve și în acest scop și-a stabilit reședința în Belgia. În timpul primilor trei ani de studiu, și-a asumat cheltuielile de întreținere, cazare și studii, efectuând diverse slujbe minore și obținând facilități de plată.

11 La începutul celui de-al patrulea și ultimul an de studii, acesta a solicitat CPAS plățirea minimex. În raportul său, acesta din urmă subliniază că domnul Grzelczyk a muncit mult pentru a-și plăti studiile, dar că scrierea unei disertații și încheierea unui stagiu de practică (stage d'agrégation) făceau ca ultimul an academic să fie mai dificil decât cei precedenți. Acesta este motivul pentru care, prin Decizia din 16 octombrie 1998, CPAS a acordat domnului Grzelczyk dreptul la minimex, calculat la o rată prevăzută pentru persoanele singure (așa-numita rată „unică”), pentru perioada cuprinsă între 5 octombrie 1998 și 30 iunie 1999.

12 CPAS a solicitat rambursarea de către statul belgian a valorii minimex plătită domnului Grzelczyk. Având în vedere că ministerul federal competent a refuzat să procedeze la rambursare, pe motiv că nu erau îndeplinite condițiile legale necesare pentru acordarea minimex, mai exact condiția cetățeniei, CPAS, prin Decizia din 29 ianuarie 1999, i-a retras domnului Grzelczyk dreptul la minimex începând de la 1 ianuarie 1999, în baza următoarei motivări: „Persoana în cauză este resortisant CEE înscris ca student”.

13 Domnul Grzelczyk a atacat această decizie în fața Tribunal du travail de Nivelles. Această instanță a subliniat că, în conformitate cu jurisprudența Curții, minimex constituie un avantaj social în sensul articolului 7 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1612/68 al Consiliului din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității (JO L 257, p. 2), și că, în temeiul dreptului belgian, dreptul la minimex a fost extins la persoanele care intră sub incidența domeniului de aplicare a acestui regulament. Totuși, aceasta a amintit că, în opinia CPAS, domnul Grzelczyk nu îndeplinea condițiile pentru a pretinde această extindere a domeniului de aplicare a minimex, calitatea sa de student nepermițând ca acesta să fie considerat drept lucrător, iar șederea sa în Belgia nerezultând din punerea în aplicare a principiului liberei circulații a lucrătorilor. În plus, instanța menționată, făcând referire la Hotărârea din 12 mai 1998, Martínez Sala (C-85/96, Rec., p. I-2691), întreabă dacă principiul cetățeniei europene și cel al nediscriminării se opun aplicării legislației naționale în cauză în acțiunea principală.

14 În aceste condiții, Tribunal du travail de Nivelles, ținând seama de urgența situației în care se afla domnul Grzelczyk, i-a recunoscut, pe de o parte, acestuia din urmă dreptul la un ajutor social sub forma unui ajutor material stabilit în mod forfaitar la 20 000 BEF pe

lună, pentru perioada cuprinsă între 1 ianuarie și 30 iunie 1999, și, pe de altă parte, a decis să suspende judecata și să adreseze Curții următoarele întrebări preliminare:

„1) Dreptul comunitar – mai precis principiul cetățeniei europene și cel al nediscriminării enunțate la articolele 6 și 8 din Tratatul de instituire a Comunității Europene – împiedică recunoașterea dreptului la o prestație socială cu caracter necontributiv, precum cel instituit prin Legea belgiană din 7 august 1974 privind alocația minimă de subzistență, numai resortisanților statelor membre care beneficiază de aplicarea Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 din 15 octombrie 1968 și nu tuturor cetățenilor Uniunii?

2) În subsidiar, articolele 6 și 8a din tratat și Directiva [93/96] din 29 octombrie 1993 privind dreptul de ședere al persoanelor aflate la studii trebuie să fie interpretate în sensul că acestea permit ca, odată ce i-a fost recunoscut dreptul de ședere unei persoane aflate la studii, acesteia să îi fie ulterior interzis dreptul la prestații sociale cu un caracter necontributiv, precum alocația minimă de subzistență, plătită de țara gazdă, și, în cazul unui răspuns afirmativ, această interdicție are un caracter general și definitiv?”

Observații preliminare

15 Părțile în acțiunea principală, statele membre care au prezentat observații și Comisia au consacrat o parte semnificativă a observațiilor lor, atât scrise, cât și orale, problemei stabilirii dacă faptul că domnul Grzelczyk a efectuat în timpul primilor trei ani de studii diverse slujbe face ca acesta să intre, în calitate de lucrător în sensul dreptului comunitar, sub incidența domeniului de aplicare a Decretului regal din 27 martie 1987.

16 Cu toate acestea, din ordonanța de trimitere reiese că instanța națională a adoptat analiza CPAS conform căreia domnul Grzelczyk nu îndeplinea condițiile pentru a fi calificat drept lucrător în sensul dreptului comunitar. În privința acestui temei de fapt și de drept instanța de trimitere ridică întrebări cu privire la compatibilitatea legislației belgiene aplicabile în materie cu dreptul comunitar, în special cu articolele 6, 8 și 8a din tratat.

17 În aceste condiții, este sarcina Curții să răspundă la întrebările instanței naționale astfel cum au fost acestea adresate și în limitele definite de aceasta din urmă.

18 Este de competența instanței de trimitere să aprecieze, în lumina, în special, a concluziilor avocatului general, dacă faptele și împrejurările din cauza principală permit să se considere că domnul Grzelczyk trebuie sau nu să fie calificat drept lucrător în sensul dreptului comunitar.

Cu privire la prima întrebare

19 Prin prima sa întrebare, instanța de trimitere întreabă, în esență, dacă articolele 6 și 8 din tratat se opun condiționării dreptului la o prestație socială cu un caracter necontributiv, precum minimex, în ceea ce privește resortisanții statelor membre altele decât statul membru gazdă pe teritoriul căruia locuiesc în mod legal resortisanții

menționați, de faptul că aceștia din urmă trebuie să intre sub incidența domeniului de aplicare a Regulamentului nr. 1612/68, chiar și atunci când nicio condiție de această natură nu se aplică resortisanților statului membru gazdă.

Observații prezentate Curții

20 CPAS susține că nu se poate considera, în stadiul actual al dreptului comunitar, că toți cetățenii Uniunii Europene pot pretinde dreptul la prestații sociale cu un caracter necontributiv, precum minimex. În fapt, din articolul 8a alineatul (1) din tratat reiese clar că această dispoziție nu are efect direct și că punerea sa în aplicare trebuie întotdeauna să respecte limitele prevăzute de tratat și definite în legislația comunitară secundară. Aceasta include, în special, Directivele 90/364, 90/365 și 93/96, care condiționează exercitarea libertății de circulație de necesitatea de a demonstra că persoana în cauză beneficiază de resurse suficiente și de acoperirea unei securități sociale.

21 Guvernele belgian și danez susțin că intrarea în vigoare a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului de la Amsterdam nu poate modifica această interpretare. Conform acestora, cetățenia Uniunii nu implică faptul că cetățenii acesteia obțin drepturi noi și mai extinse decât acelea care rezultă deja din Tratatul CE și din legislația comunitară secundară. Principiul cetățeniei Uniunii nu are, astfel, un conținut autonom, ci este legat numai de alte dispoziții din tratatul menționat.

22 Guvernul francez consideră că ideea de a extinde la toți cetățenii Uniunii principiul egalității de tratament în materie de avantaje sociale, atunci când beneficiul unui astfel de principiu este rezervat, în prezent, numai lucrătorilor și membrilor familiilor acestora, ar însemna instaurarea unei depline egalități între cetățenii Uniunii stabiliți într-un stat membru și resortisanții aceluși stat, ceea ce ar fi dificil de gestionat în raport cu drepturile legate de cetățenie.

23 În ceea ce îl privește, guvernul portughez subliniază că, de la intrarea în vigoare a Tratatului privind Uniunea Europeană, resortisanții statelor membre nu mai sunt considerați în dreptul comunitar ca fiind în primul rând factori economici într-o comunitate cu caracter economic în esență. Conform acestui guvern, introducerea cetățeniei Uniunii a avut drept consecință faptul că limitările și condițiile prevăzute de dreptul comunitar, de care este condiționată exercitarea dreptului de liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, nu pot continua să fie interpretate ca vizând un drept de natură pur economică ce rezultă din Tratatul CE, ci ca făcând referire numai la excepțiile întemeiate pe motive de ordine publică, siguranță publică și sănătate publică. În plus, în cazul în care, de la data intrării în vigoare a Tratatului privind Uniunea Europeană, resortisanții statelor membre au dobândit calitatea de cetățean al acesteia din urmă și încetează să fie considerați drept agenți pur economici, reiese că aplicarea Regulamentului nr. 1612/68 ar trebui, de asemenea, să fie extinsă la toți cetățenii Uniunii, indiferent dacă aceștia au sau nu calitatea de lucrători în sensul acestui regulament.

24 Referindu-se la Hotărârea Martínez Sala, citată anterior, Guvernul Regatului Unit susține că, în timp ce domnul Grzelczyk face obiectul unei discriminări din cauza

cetățeniei sale, articolul 6 din Tratatul CE nu se aplică situației sale pentru că orice eventuală discriminare împotriva acestuia nu intră sub incidența domeniului de aplicare a tratatului menționat. Dispoziția menționată nu poate avea ca efect pierderea puterii legale a limitelor domeniului de aplicare a Regulamentului nr. 1612/68, indiferent dacă aceasta este considerată independent sau în coroborare cu articolul 8 din tratat.

25 Guvernul belgian adaugă că, în acțiunea principală, reclamantul revendică dreptul la minimex, în timp ce acest tip de finanțare nu intră sub incidența domeniului de aplicare a articolului 6 din tratat, a articolului 126 din Tratatul CE (devenit articolul 149 CE) și a articolului 127 din Tratatul CE (devenit, după modificare, articolul 150 CE). În fapt, o astfel de finanțare ar fi un instrument de politică socială care nu prezintă o legătură specifică cu învățământul profesional și care, în stadiul actual al dreptului comunitar, nu este de competența Comunității.

26 Comisia consideră că este necesar să se interpreteze articolele 6 și 8 din tratat în sensul că acestea acordă cetățenilor Uniunii dreptul de a nu suferi, în domeniul de aplicare *ratione materiae* a tratatului, discriminări din partea unui stat membru pe motiv de cetățenie, cu condiția ca situația de cetățean al Uniunii să aibă o legătură relevantă cu statul membru în cauză.

Aprecierea Curții

27 Pentru a situa în context problema juridică ridicată în acțiunea principală, este necesar să se amintească faptul că, în Hotărârea sa din 27 martie 1985, Hoeckx (249/83, Rec., p. 973), în care era vorba despre un resortisantă olandeză în șomaj, care se întorsese recent în Belgia, unde solicitase din nou dreptul la minimex, Curtea a declarat că o prestație socială care garantează, la modul general, o alocație minimă de subzistență, precum cea prevăzută de Legea belgiană din 7 august 1974, constituie un avantaj social în sensul Regulamentului nr. 1612/68.

28 La data elementelor cauzei care au generat Hotărârea Hoeckx, citată anterior, toți resortisanții comunitari beneficiau de dreptul la minimex, însă resortisanții statelor membre altele decât Regatul Belgiei trebuiau să îndeplinească condiția suplimentară de a fi locuit efectiv pe teritoriul acestui stat membru în timpul celor cinci ani care preced data acordării minimex (a se vedea articolul 1 din Decretul regal din 8 ianuarie 1976, *Moniteur belge* din 13 ianuarie 1976, p. 311). Decretul regal din 27 martie 1987, care abrogă Decretul din 8 ianuarie 1976, este cel care a limitat dreptul la minimex, în ceea ce privește resortisanții celorlalte state membre, numai la beneficiarii Regulamentului nr. 1612/68. Condiția privind reședința, modificată între timp, a fost în cele din urmă eliminată în urma unei acțiuni în constatarea neîndeplinirii obligațiilor, introdusă de Comisie împotriva Regatului Belgiei (a se vedea Hotărârea din 10 noiembrie 1992, Comisia/Belgia, C-326/90, Rec., p. I-5517)

29 Din dosar reiese că un student de naționalitate belgiană, dar care nu posedă calitatea de lucrător în sensul Regulamentului nr. 1612/68, care s-ar afla într-o situație identică celei a domnului Grzelczyk, ar îndeplini condițiile necesare pentru a obține dreptul la

minimex. Faptul că domnul Grzelczyk nu are cetățenie belgiană constituie singurul obstacol pentru a i se acorda minimex și, prin urmare, este evident că este vorba de o discriminare numai pe motiv de cetățenie.

30 În domeniul de aplicare a tratatului, o astfel de discriminare este, în principiu, interzisă la articolul 6 al acestuia. În speță, acest articol trebuie să fie citit în coroborare cu dispozițiile din tratat privind cetățenia Uniunii pentru a determina domeniul de aplicare a acestuia.

31 În fapt, statutul de cetățean al Uniunii este destinat să fie statutul fundamental al resortisanților statelor membre, permițându-le celor aflați printre aceștia din urmă care se găsesc în aceeași situație să obțină, indiferent de cetățenia lor și fără a aduce atingere excepțiilor prevăzute în mod expres în această privință, același tratament juridic.

32 Astfel cum a hotărât Curtea la punctul 63 din Hotărârea Martínez Sala, citată anterior, un cetățean al Uniunii, care locuiește legal pe teritoriul statului membru gazdă, se poate prevala de articolul 6 din tratat în toate situațiile care intră sub incidența domeniului de aplicare *ratione materiae* a dreptului comunitar.

33 Aceste situații le includ, în special, pe acelea care implică exercitarea libertăților fundamentale garantate prin tratat și acelea care implică exercitarea libertății de circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, astfel cum este aceasta conferită la articolul 8a din tratat (a se vedea Hotărârea din 24 noiembrie 1998, Bickel și Franz, C-274/96, Rec., p. I-7637, punctele 15 și 16).

34 Este adevărat că, la punctul 18 din Hotărârea din 21 iunie 1988, Brown (197/86, Rec., p. 3205), Curtea a hotărât că, în stadiul actual de dezvoltare a dreptului comunitar, un ajutor acordat studenților pentru întreținere și pentru formare nu intră, în principiu, sub incidența domeniului de aplicare a Tratatului CEE în sensul articolului 7 din acesta (devenit articolul 6 din Tratatul CE).

35 Cu toate acestea, de la Hotărârea Brown, citată anterior, Tratatul privind Uniunea Europeană a introdus cetățenia Uniunii în Tratatul CE și a adăugat Titlului VIII din a treia parte a acestuia un nou Capitol 3 consacrat, în special, educației și formării profesionale. Nimic din textul tratatului astfel modificat nu permite să se considere că studenții care sunt cetățeni ai Uniunii, atunci când se deplasează într-un alt stat membru pentru a urma studii, sunt privați de drepturile conferite prin tratat cetățenilor Uniunii. În plus, de la Hotărârea Brown, citată anterior, Consiliul a adoptat, de asemenea, Directiva 93/96 care prevede că statele membre recunosc dreptul de ședere studenților resortisanți ai unui stat membru care îndeplinesc anumite condiții.

36 Faptul că un cetățean al Uniunii urmează studii universitare într-un stat membru, altul decât cel al cărui resortisant este, nu poate, prin urmare, în sine, să îl priveze pe acesta de posibilitatea de a se prevala de interdicția referitoare la orice discriminare pe motiv de cetățenie, prevăzută la articolul 6 din tratat.

37 Această interdicție trebuie să fie interpretată în speță, astfel cum s-a subliniat la punctul 30 de mai sus, în coroborare cu articolul 8a alineatul (1) din tratat, care prevede „dreptul de liberă circulație și de ședere pe teritoriul statelor membre, sub rezerva limitărilor și condițiilor prevăzute de tratat și de dispozițiile de aplicare a acestuia”.

38 În ceea ce privește aceste limitări și condiții, din articolul 1 al Directivei 93/96 reiese că statele membre le pot solicita studenților resortisanți ai unui stat membru care doresc să beneficieze de dreptul de ședere pe teritoriul acestora, mai întâi, să asigure autoritatea națională în cauză că dispun de resurse pentru a evita ca aceștia să devină, pe parcursul șederii lor, o povară pentru sistemul de asistență socială al statului membru gazdă, în continuare, să fie înscriși într-o unitate recunoscută pentru a urma acolo, în principal, un curs de formare profesională și, în final, ca aceștia să dispună de o asigurare de boală care acoperă toate riscurile în statul membru gazdă.

39 Articolul 3 din Directiva 93/96 prevede că aceasta nu constituie temeiul unui drept la plata, de către statul membru gazdă, de burse de întreținere studenților care beneficiază de dreptul de ședere. În schimb, nicio dispoziție din directiva menționată nu împiedică beneficiarii acesteia să primească prestații sociale.

40 În ceea ce privește în special problema resurselor, la articolul 1 din Directiva 93/96 nu se solicită resurse de o anumită valoare și nici nu se impune ca existența acestora să fie justificată prin documente specifice. Articolul se referă numai la o declarație sau la orice alt mijloc cel puțin echivalent care permite studentului să asigure autoritatea națională în cauză că dispune, pentru el însuși, precum și, după caz, pentru soțul/soția acestuia și pentru copiii aflați în întreținere, de resurse pentru a evita ca aceștia să devină, pe parcursul șederii lor, o povară pentru sistemul de asistență socială al statului membru gazdă (Hotărârea din 25 mai 2000, Comisia/Italia, C-424/98, Rec., p. I-4001, punctul 44).

41 Prin simpla solicitare a unei astfel de declarații, Directiva 93/96 se distinge de Directivele 90/364 și 90/365 care conțin indicații referitoare la valoarea minimă a venitului de care trebuie să dispună beneficiarii acestor două directive menționate. Aceste diferențe se explică prin particularitățile șederii studenților în raport cu șederea beneficiarilor Directivelor 90/364 și 90/365 (a se vedea Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, punctul 45).

42 Totuși, această interpretare nu împiedică statul membru gazdă să considere că un student care a recurs la asistență socială nu mai îndeplinește condițiile la care este suspus dreptul său de reședință și să ia, respectând limitele impuse în această privință de dreptul comunitar, măsuri în vederea fie de a retrage autorizația de ședere a acestuia, fie de a nu a reinnoi această autorizație.

43 Cu toate acestea, astfel de măsuri nu pot, în niciun caz, să devină consecința automată a recurgerii de către un student resortisant al unui alt stat membru la sistemul de asistență socială al statului membru gazdă.

44 Este adevărat că articolul 4 din Directiva 93/96 prevede că dreptul de ședere se păstrează atât timp cât beneficiarii acestui drept îndeplinesc condițiile prevăzute la articolul 1 din directiva menționată. Cu toate acestea, din al șaselea considerent al acesteia reiese că beneficiarii dreptului de ședere nu trebuie să devină o povară „nerezonabilă” pentru finanțele publice ale statului membru gazdă. Directiva 93/96, asemenea Directivelor 90/364 și 90/365, admite, prin urmare, o anumită solidaritate financiară a resortisanților acestui stat cu aceia din celelalte state membre, în special în cazul în care dificultățile pe care le întâmpină beneficiarul dreptului de ședere sunt temporare.

45 În plus, situația financiară a unui student se poate modifica cu trecerea timpului din motive independente de propria voință. Veridicitatea declarației sale nu poate fi evaluată, prin urmare, decât în momentul în care aceasta este dată.

46 Din toate considerentele precedente rezultă că articolele 6 și 8 din tratat se opun condiționării dreptului la o prestație socială cu un caracter necontributiv, precum minimex, în ceea ce privește resortisanții statelor membre altele decât statul membru gazdă pe teritoriul căruia locuiesc în mod legal resortisanții menționați, de faptul că aceștia din urmă trebuie să intre sub incidența domeniului de aplicare a Regulamentului nr. 1612/68, chiar și atunci când nicio condiție de această natură nu se aplică resortisanților statului membru gazdă.

Cu privire la a doua întrebare

47 Având în vedere răspunsul oferit la prima întrebare și din moment ce a doua întrebare a fost adresată în subsidiar, nu este necesar să i se răspundă.

Cu privire la efectele în timp ale prezentei hotărâri

48 În observațiile sale scrise, guvernul belgian îi solicită Curții, în cazul în care aceasta consideră că o persoană precum reclamantul în acțiunea principală poate beneficia de minimex, să limiteze în timp efectele prezentei hotărâri.

49 În sprijinul acestei solicitări, guvernul belgian susține că hotărârea Curții ar avea efecte retroactive care ar pune sub semnul întrebării relațiile juridice stabilite de bună credință și în conformitate cu legislația comunitară secundară. Mai precis, acest guvern se teme de perturbarea retroactivă a sistemelor de alocații sociale în favoarea studenților, ca urmare a modificării cadrului general al legislației comunitare secundare care ar rezulta din noua interpretare a dreptului comunitar, conform căreia un student se poate prevala de articolele 6 și 8 din tratat într-o situație precum aceea din acțiunea principală. Principiul securității juridice impune, prin urmare, o limitare a efectelor în timp a hotărârii.

50 Este necesar să se amintească faptul că interpretarea pe care Curtea o dă unei dispoziții de drept comunitar se limitează la clarificarea și definirea semnificației și domeniului de aplicare a acesteia, astfel cum ar fi trebuit să fie înțeleasă și aplicată de la data intrării sale în vigoare (a se vedea Hotărârile din 11 august 1995, Roders și alții, C-

367/93–C-377/93, Rec., p. I-2229, punctul 42, și din 24 septembrie 1998, Comisia/Franța, C-35/97, Rec., p. I-5325, punctul 46).

51 Curtea poate numai cu titlu excepțional, prin aplicarea principiului general al securității juridice, inerent ordinii juridice comunitare, să fie determinată să limiteze posibilitatea oricărei părți interesate de a invoca o dispoziție pe care a interpretat-o pentru a contesta relațiile juridice stabilite de bună credință (a se vedea, în special, Hotărârea din 23 mai 2000, Buchner și alții, C-104/98, Rec., p. I-3625, punctul 39).

52 În plus, conform unei jurisprudențe constante, consecințele financiare care ar putea decurge pentru un stat membru dintr-o hotărâre preliminară nu justifică, prin ele însele, limitarea efectelor în timp ale acestei hotărâri (a se vedea, în special, Hotărârea Buchner și alții, citată anterior, punctul 41).

53 În fapt, Curtea nu a recurs la această soluție decât în împrejurări bine stabilite, în cazul în care, pe de o parte, exista un risc de repercusiuni economice semnificative cauzate, în special, de numărul ridicat de raporturi juridice constituite de bună credință pe baza legislației considerate ca fiind în vigoare în mod valid și, pe de altă parte, în cazul în care se constata că persoanele de drept privat și autoritățile naționale fuseseră determinate să adopte un comportament neconform cu legislația comunitară, din cauza unei incertitudini obiective și semnificative în ceea ce privește domeniul de aplicare a dispozițiilor comunitare, incertitudine la care contribuiseră eventual chiar comportamentele adoptate de alte state membre sau de Comisie (a se vedea Hotărârea Roders și alții, citată anterior, punctul 43).

54 În speță, guvernul belgian nu a invocat, în sprijinul cererii sale de limitare în timp a efectelor prezentei hotărâri, niciun element de natură să stabilească faptul că o incertitudine obiectivă și semnificativă în ceea ce privește domeniul de aplicare a dispozițiilor din tratat privind cetățenia Uniunii, care au intrat în vigoare la 1 noiembrie 1993, determinase autoritățile naționale să adopte un comportament neconform cu aceste dispoziții.

55 În consecință, nu este necesar să se limiteze în timp efectele prezentei hotărâri.

Cu privire la cheltuielile de judecată

56 Cheltuielile efectuate de guvernele belgian, danez, francez, portughez și de Guvernul Regatului Unit, precum și de către Consiliu și Comisie, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât, în privința părților din acțiunea principală, procedura are caracterul unui incident survenit la instanța națională, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările care i-au fost adresate de către Tribunal du travail de Nivelles, prin Hotărârea din 7 mai 1999, declară:

Articolele 6 și 8 din Tratatul CE (devenite, după modificare, articolele 12 CE și 17 CE) se opun condiționării dreptului la o prestație socială cu un caracter necontributiv, precum alocația minimă de subzistență prevăzută la articolul 1 din Legea belgiană din 7 august 1974, în ceea ce privește resortisanții statelor membre altele decât statul membru gazdă pe teritoriul căruia locuiesc în mod legal resortisanții menționați, de faptul că aceștia din urmă trebuie să intre sub incidența domeniului de aplicare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 al Consiliului din 15 octombrie 1968 privind libera circulație a lucrătorilor în cadrul Comunității, chiar și atunci când nicio condiție de această natură nu se aplică resortisanților statului membru gazdă.

Rodríguez Iglesias
Skouris
Sevón

Gulmann
Edward
Schintgen

Wathelet
Jann
Macken

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 20 septembrie 2001.

Grefier
R. Grass

Președinte
G. C. Rodríguez Iglesias